

MAGYAR CSAPATOK AZ 1812. ÉVI HADJÁRATBAN.

(Második közlemény.)

B) A poddubniei csata.¹

(Lásd a vázlatot.)

A csatatér. Az oroszok augusztus 12-ikén Gorodecznától nyugatra és Poddubnietől délre azokon a dombokon foglaltak állást, melyeket északon és keleten a Gorodeczna-patak átlag 7—800 lépés széles, erdővel és bozóttal benőtt mocsaras völgye fog körül. A Charky és Sosnowka táján, valamint a Gorodecznától keletre elterülő járhatatlan mocsaras erdő egész Kozybródig húzódott.

A mocsáron három út vezetett át: az első Gorodecznáról Tewli felé, a második Poddubnieről Zawzuwiera, a harmadik Poddubnietől nyugatra Sereszewről Kuwacziczyra. Az első kettő hosszú, csak hat ember szélességű és hidakkal megszakított töltésre volt építve. A Poddubnieről Zawzuwiera vezető út töltését és hidját az oroszok a csatát megelőzőleg lerombolták. A harmadik, mely kettéhasította az oroszok balszárnya mentén elterülő erdőt, a csata napján némileg víz alatt állott.

A kilövést, nemkülönben a száraz helyeken a mozgást semmi sem akadályozta.

Az oroszok az egész vidéket beláthatták. Állásuk oly erős volt, hogy arczban megtámadásuk akár Gorodecznánál, akár pedig Poddubnienél még nagy áldozatok árán is kétségesnek látszott. Nagy hibája volt az állásnak, hogy a védelmet táma-

¹ F. A. 1812. 8—93., 94., 122., 125., 126., ad 129., ad 132., 159. és 13—45., továbbá *Mittheilungen* 1884. III. f. Die Schlacht bei Poddubnie am 12. August 1812., valamint *M. Bogdanowitsch* i. m. I. k. 306—314. l.

dással összekapcsolni nem lehetett és hogy nyugatról megkerülhető volt. Utóbbi esetben a támadó a védőt leszoríthatta a keletre elterülő mocsarakba.

A szövetségesek tüzésége Gorodeczna és Poddubnie körül elég jó állásokat talált ahhoz, hogy sikeresen küzdhessen a nálánál erősebb ellenséges tüzéséggel szemben. A támadó csak az ellenség szeme előtt végrehajtott megkerüléssel érthette el célját és pedig úgy, hogy a míg Gorodecznánál és Poddubnie-nél csekélyebb erőkkel leköti a védőt, addig csapatainak nagyobb számával annak bal oldalába és hátába tör.

Erőviszonyok.

Szövetségesek. Osztrákok és magyarok: 25 gyalog zászlóalj, 38 lovas század és 68 ágyú; ¹ szászok: 13 gyalog zászlóalj, 16 lovas század és 4 üteg. *Összesen: 33,600 ember.*

Oroszok: 24 gyalog zászlóalj, 38 lovas század, 3 kozák-ezred és 6 üteg, vagyis összesen 28,000 fő.²

Az ellenfelek helyzete a csatát megelőzőleg.

A szövetséges hadtestek élén haladó Frimont-hadosztály augusztus 11-én a támogatására küldött 2 század vadászszal, 2 század horvát határőrrel és a Beaulieu, valamint a *39. magyar gyalogezred* 1—1 zászlóaljával kiverte Gorodecznából az oroszok utóvédét, a mi után az osztrák-magyar hadtest Goro-

¹ Távol voltak: Mohr tb. különítményével, továbbá 1 zászlóalj és 1 lovas század Maletznél az Antopol felé visszavert oroszok megfigyelése végett.

² *M. Bogdanowitsch* i. m. I. k. 306. l. Az oroszok erejét biztosan megállapítani lehetetlen, mivel ahány szerző, annyiféle az adat. Bogdanowitsch szerint az Antopol és Chomsk felé visszaszorított Tschaplitz és Chowanskij nem jutott el Poddubniehez. Számításba véve még Melissinónak Pinsknél álló különítményét, a poddubniei csata napján Tormasófnak 13.000 embere volt kikülönítve. Ezzel szemben Danilewsky 32.000 főre teszi, Schwarzenberg pedig 35—40.000 emberre becsülte az oroszok erejét az 1812 augusztus 11-én végrehajtott szemrevételezése alapján! Lásd: *Mittheilungen*. 1884. III. f. 282. l. — Tschaplitz és Chowanskij augusztus 8-án ütközött meg Signiewiczzy alatt Schwarzenberggel és ha ezután mind a ketten Antopol felé vonultak vissza, a mely irány a mocsarak miatt a legrövidebb volt, három nap alatt 77 km-t kellett megtenniök, hogy résztvehessenek a poddubniei csatában.

deczna mögött az út mindkét oldalán a magaslatokon táborba szállott, Reynier csapatai ellenben a Zabin és Poddubnie közötti térségre vonultak fel. Zechmeister dandára, melyet Reynier megerősítésére szántak, Zabin közelében vonult fel. A mikor a terep felderítésére kiküldött járőrök azt jelentették, hogy a Poddubnie és Kuwaciczzy között elterülő erdőben ellenség nincsen, az 1. sz. zász könnyű gyalogezred 2. zászlóalja megszállotta a Szere-szewről jövő utat és használhatóvá tette azt még a tüzérség számára is. A balszárny biztosítására a Beaulieu-gyalogság egyik osztályát a Kienmayer-huszárok egy járőrével Dachlowra küldötték.

Tormasóf serege Gorodecznával szemben a magaslatokon tömörült és pedig úgy, hogy az I. harcvezetési vonalban állottak Lambert és Markof hadtestei, míg a II-ikban Kamenskij ezredei a tartalékot alkották. A tüzérséget megosztottan Gorodecznával és Poddubniével szemben állították fel. Csodálatos, hogy Tormasóf ellenségeivel való szoros érintkezése mellett sem szerzett tájékozást a terepről és teljesen figyelmen kívül hagyta a Szere-szewről jövő utat és az ennek mentén elterülő erdőséget.

Csataterv. Schwarzenberg, igen helyesen, belátta, hogy az oroszok állását sem Gorodecznánál, sem Poddubnienél arczban meg nem támadhatja. A Charkytól és Sosnowkától délre való megkerülés lehetetlen volt a terep viszonyai következtében. Csakis az ellenséges balszárny megkerüléséről lehetett szó abban az esetben, ha az oroszok nem veszik észre a megkerülésre szánt erők fölvonulását. Támogatta e tervet az, hogy az oroszok nem szállották meg sem a Poddubnietől nyugatra és azután délnek vezető utat, sem pedig a kuwaciczzyi erdőt. A két vezér tehát abban egyezett meg, hogy a míg az osztrák-magyar csapatok zöme Gorodecznánál és Poddubnienél leköti az oroszokat, addig az osztrák-magyar csapatok egy részével megerősített zászok a kuwaciczzyi erdőn át oldalába törnek azoknak.

A támadást aug. 12-én kellett végrehajtani, mielőtt Tormasóf magához vonja kikülönített csapatait.

A terep nyílt volta s az, hogy az oroszok állásukból az egész vidéket s így a szövetségesek mozdulatait is betekintették, önkénytelenül arra a kérdésre vezet, hogy miért nem hasz-

nálták fel a szövetségesek az éjszakát megkerülő mozdulatuk végrehajtására? A felelet az, hogy mivel a lőfegyverek hatása akkor még nem volt oly jelentékeny mint ma, nem igen voltak szokásosak az éjjeli vállalatok; a szövetségesek seregtestei csak aug. 12-én éjjel érkeztek be a csata terére, még pedig előző akadályokkal teli menetek után fáradtan, a minek következtében pihenőt kellett adni a csapatoknak annál is inkább, mert az ellenség főerejével várható küzdelem folytán rendkívüli erőmefeszítésekre volt kilátás. Továbbá lehetetlen volt pontosan felderíteni a terepet és az ellenség helyzetét s így az idő sem volt elegendő ahhoz, hogy pontosan előkészítsék az éjjeli vállalatot az ismeretlen vidéken.

A csata lefolyása.

A harcztot Reynier kezdette meg azzal, hogy gyalogsága egy részével Poddubnienél kísérletet tett az oroszok balszárnyának megtámadására. Ez az elhamarkodott támadás azonban nem sikerült, mivel Tormasóf észrevette és Kamenskijt rendelte előre, ki visszaverte a szászokat, a mi után 5 gyalog- és 2 dragonyos ezreddel, valamint 2 üteggel Poddubnievel szemben állást foglalt. A míg itt, nemkülönben a Gorodecznánál álló osztrák és orosz tüzérség között ágyúharc keletkezett, addig Reynier elővéde (Zechmeister és Gablenz — szászok — lovas és Nostitz szász gyalogdandára, valamint két üteg) d. e. 9 óraker, főcsapata pedig a Blankenstein-huszárok egy századával d. e. $\frac{1}{2}$ 11 óraker indult el a kuwacziyi erdő felé. A lassú megindulásnak oka volt egyrészt az, hogy az oroszok tétlensége és balszárnyuk biztosítása körül tanusított hanyagsága következtében Reynier gyanakodni kezdett, hogy Tormasóf Gorodeczna körül mellékutakon meglepetésszerűen támadni készül, másrészt hogy elővédünk nehezen vergődött át a mocsáron s az erdőn, a főcsapatnak pedig meg kellett várnia a Poddubniehez rendelt osztrák erők beérkezését.

Délben a következőképen állottak az ellenfelek.

Szövetségesek. Balszárny Gorodecznánál Frimont altábornagy alatt: Trautenberg hadosztálya, Lichtenstein és Wrede dandárai két nehéz üteggel. Ezen $11\frac{1}{3}$ zászlóaljból alakított csoportnak színlelt támadásaival magára kellett vonnia az oro-

szok figyelmét és lovasságával összeköttetést kellett létesítenie egyrészt a Dachlownál álló bal oldalvéddel, másrészt a Poddubnienél álló csapatokkal. Közép Poddubnienél: Mayer és Frelich dandárai; az ugyanide rendelt Hessen-Homburg dandár még táborában állott; Reynier oszlopához való csatlakozás végett menetben volt Lilienberg dandára. Jobbszárny: Zechmeister és Gablenz lovas dandára a kuwaciczyi erdőtől keletre elterülő magaslatokon; Reynier hadtestének zöme a kuwaciczyi erdőben.

Oroszok: Markof és Lambert hadtestei Gorodecznával szemben, Kamenskij hadteste Poddubnievel átellenben és pedig úgy, hogy 3 gyalog ezrede (6 zlj.) két üteggel az I-ső, 2 gyalogezrede (4 zlj.) pedig a II. harczonalban állott arczczal északnak, — 2 dragonyosezred a balszárnyon vonult fel a kuwaciczyi erdő felé fordultan.

Időközben megkerülő csoportunk elővédét vezető Zechmeister kibontakozott az erdőből és tüzérségének támogatása mellett fedezte főcsapatának menetét és lehetővé tette ennek a kuwaciczyi erdőben harcshoz való csoportosítását. Délután 3 órakor beérkezett Poddubnie alá Hessen-Homburg dandára, a hol Schwarzenberg is várta a csata kifejlődését. Ugyanekkor indultak támadáshoz Reynier csapatai és pedig úgy, hogy a jobbszárnyra húzódott Zechmeister és Gablenz lovassága, a középre jutott Lecoq hadosztálya és Lilienberg dandára, a balszárnyon maradt Sahr dandára, mögötte az 1. sz. könnyű szász gyalogezred és két tartaléküteg.

A mint látjuk, Reynier támadása teljesen váratlanul érte Tormasófot, a mi annak a már említett súlyos hibának tulajdonítható, hogy nem derítette fel a terepet és nem gondoskodott arról, hogy lovassága tájékozást szerezzen az ellenségről! A siker előfeltétele, a meglepetés és a kezdeményezés a szövetségeseik részén volt. Sehol semmi nyomát nem találjuk annak, hogy Tormasóf a terep kedvező minősége mellett érvényre juttatta volna azokat az eszközöket, melyek a védőnek az erősebb ellenséggel szemben való harcában is kilátást nyújtanak a sikerre. Csupán a puszta várakozásban remélte boldogulását. Mivel előző nagy menetek, vagy harcok által ki nem fáradt csapatainak egy része már aug. 10-én a magaslatokon állott,

ideje volt állásának megerősítésére, fedezékek és akadályok készítésére, nemkülönben ellenfelének megtévesztésére.

A Poddubnievel szemben álló Kamenskij hevenyében 4 gyalog- és 2 dragonyosezreddel, valamint a megerősítésére küldött 2 üteggel balra kanyarodott, tőle délre Markof állott fel 5 gyalogezreddel, 4 lovasszázaddal és 6 ágyúval, a balszárnyon pedig Lambert vonult fel 1 gyalog- és 2 huszárezreddel, a tatár dzsidásokkal (négy század), a kozák és kalmuk irreguláris lovasággal és 6 ágyúval; Poddubnie átellenében csak 1 gyalogezred és 2 üteg maradt, a gorodecznai szorost pedig csupán 1 gyalog- és 1 dragonyosezred, valamint 1 üteg védelmezte.

A szövetségeseket az oroszok ágyútűzzel fogadták. Húsz tizenkétfontos ágyú hevesen lődözte az előnyomulókat. A *19-ik gyalogezred* egy óra alatt 90 emberét veszítette el.¹ Lilienberg tábornok alól kilőtték lovát, ő maga pedig megsebesülván, helyette a dandár parancsnokságát a Poddubnieről idesiető Bianchi vette át. Nemsokára azonban megakadt Reynier előnyomulása egyrészt az orosz gyalogság erélyes ellentámadása miatt, másrészt mivel a nagyobb erejű ellenséges lovasság átkarolással fenyegette jobbszárnyát. Különösen hevessé váltak az ellentámadások a Poddubnievel szemben fekvő magaslaton, nyilvánvalóan azért, hogy szétverjék Sahr dandárát s hatalmukba kerítsék a kuwaciczyi erdő északkeleti részét, vagyis hogy áttörjék és szétválaszszak a szövetségeseket. A csatatér kulcspontját tehát a Poddubnievel szemben fekvő magaslat alkotta, a melynek birtokáért most már elkeseredett küzdelem kerekedett. Kamenskij nagyerejű gyalog és lovas tömege Sahr dandárát az erdő felé vissza is vetette körülbelül esti 6 órakor. A dolog oda jutott, hogy az átkarolásra szánt erőket az oroszok legyőzték, mivel azok nem részesültek a kellő időben támogatásban az arczsoport részei által.

Valóban az utolsó pillanatban adta ki a poddubniei magaslatokon álló Schwarzenberg Hessen-Homburg tábornoknak azt a parancsot, hogy dandára egy részével gázoltassa át a mocsarat és rohantassa meg a Sahr dandárát szorongató oroszokat.

¹ *Bianchi* relatiója. *F. A. 1812.* 8—159.

Hessen-Homburg tábornok a *Porubszky őrnagy vezette 33. gyalogezred 1. zászlóalját* rendelte ki a merész támadás végrehajtására. A legénység az orosz tüzéség kartácstüze ellenére, derékig besüppedten nagy erőfeszítéssel átküzdötte magát a mocsáron, fölrohant a domb tetejére s hátába tört az oroszoknak! Követte őket a *2. gyalogezred* egyik osztálya is. A meglepett ellenséges gyalogság legott abbahagyta Sahr üldözését és itt álló lovasságának egy részével visszaszorította a magyar osztályokat egészen a mocsár széléig. Ezalatt a *33. gyalogezred 2. zászlóalja Andrássy ezredes* vezetése alatt szintén átgázolt a mocsáron és segítségére sietett testvér zászlóaljának. Csatlakozott hozzá a *2. gyalogezred* s a Mayer dandarához tartozó zászlóaljak néhány szakasza, a melyek azután megosztottan nemcsak oldalba, hanem hátba is kapták az ellenséget.¹

Így nyilatkozott meg már 100 évvel ezelőtt is az az elv, hogy az átkarolással egyidejűleg határozottan neki kell menni az ellenségnek arczban is, hogy ezáltal őt minél több erőnek alkalmazására bírjuk az arczban és megakadályozzuk azt, hogy innen csapatokat kivonjon és ezeket a más irányból támadó saját főerőinkkel szemben alkalmazhassa.

A magyar csapatok sikere bátorságot öntött a szászokba, kik előretörték s magukhoz ragadták Lillienberg magyar ezredeit is. A támadni készülő orosz lovasság visszaverésére a *19. magyar gyalogezred* egyik zászlóalja négyszögeket alakított, a melynek oltalma alatt a *Blankenstein-huszárok* itt álló százada is előrevágtatott, egyik ütegünk fölvonult, néhány századból alakított csatárlánczunk pedig a mocsár szélén elterülő dombtetőnek vette

¹ A *Schwarzenberg* által 1812 augusztus 14-én kiadott General-Befehl többek között ezeket tartalmazza: Gyönyörűséggel szemlélttem, hogy a csapatok a legnagyobb rendben hajtották végre a megerőltető meneteket, hogy állhatatosan túrték a legnagyobb fáradságokat és vígan vonultak az ellenség elé. Egyelőre kiváltképen meg vagyok elégedve és igen meleg köszönetet mondok a *Colloredo-ezrednek* . . . A *Porubszky őrnagy* úr által vezetett *Colloredo-ezred 1. zászlóalja* hősiességgel, heves puská- és kartácstűzben előbb átgázolta a csipőig érő mocsarat, megostromolta az ellenség védelmezte magaslatot, majd az utána nyomuló *2. zászlóaljjal* megakadályozta az ellenséget abban, hogy áttörje csatavonalunk közepét. *F. A. 1812. 13—10.*

irányát. A csatárok a harc hevében elszakadtak a zászoktól a mi által hézag támadt a csata vonalában. Ekkor Bianchi *Szentivány őrnagy vezetése alatt a 19. gyalogezred két századát* rendelte előre. Ezek a hézagon át magukkal ragadták az egész tömeget s ezzel együtt bal oldalába törtek a tetőn álló ellenségnek. Az oroszok képtelenek lévén ellentállani a nagy tömegnek, elhagyták állásukat, a csatatér kulcspontját.

Mialatt Poddubnievel szemben eldőlt a csata sorsa, azalatt Tormasóf nagyobb erejű lovassága Reynier jobbszárnyát akarta tönkreverni. A tatár dzsidások két dragonyos ezreddel neki-lovagoltak a szövetségesek lovasságának. A míg a zászok arczban ellenrohamot intéztek, addig a Zechmeister vezette Hohenzollern-vértesezred az ellenség védtelen oldalába tört és ezt visszavetette. E küzdelemben Frelich huszárjai is résztvettek. A dandár ugyanis d. u. 5 óraker parancsot kapott, hogy Zechmeister támogatására ennek jobbszárnyára vonuljon. A míg az *1. huszárezred* Tewli felé biztosította jobbszárnyunkat, addig a *Blankenstein-huszárok* segítségére vágottak az osztrák nehéz lovasságnak. Az orosz lovasság még egyszer támadást intézett Zechmeister csapatai ellen, de ekkor is véres fejvel vonult vissza.

Határozottan neki akart menni az ellenségnek az ősz Frimont, ki a poddubniei heves harc hallatára egy hatfontos és egy tizenkétfontos üteggel Gorodeczna elé vonult és az ott álló Suden dandárának támogatása mellett helyreállította a töltésút egyik hídját, majd pedig rohamhoz csoportosította gyalogságát. Támadását azonban nem vihette keresztül, mivel Schwarzenberg a puszta védelemre utasította.

Esti 7 óra után az oroszok az egész vonalon visszahúzódtak. A harcnak a sötétség vetett véget. Hogy a nappali visszavonulással járó súlyos veszteségektől megóvják magukat, az oroszok aug. 13-án hajnalban elhagyták a csata terét és Kobrin felé visszavonultak.

Veszteségek. A szövetségesek vesztesége volt: 6 törzs- és főtiszt, 169 ember; megsebesült 36 tiszt és 1040 katona; elfogatott 14, eltűnt 91 ember. Az oroszok vesztesége halottakban, sebesültekben és elfogottakban megütötte a 3000-et.¹

¹ Tormasóf jelentése szerint csak 1300. M. Bogdanovitsch i. m. I. k. 312. l.

A mint a csata lefolyásáról irt jelentések is igazolják, főként a magyar csapatok derékségének és vitézségének volt köszönhető a győzelem, a mely csapatok már előzőleg nagy és fáradságos meneteket hajtottak végre a művelés alá nem vetett vidék úttalan utjain és rengetegein át. Wiener cs. kir. vezérkari testületbeli őrnagy a poddubniei csatáról irt értekezésének befejező részében ezeket írja: *A dicséretreméltó cselekmények közül tündökölve kimagaslík a Colloredo-ezred vakmerő támadása, Sahr szász dandárának renvíthetetlen állhatatossága, a mely mellett vállvetve küzdött Lilienberg dandára!*¹

A Tormasóf vezette védelemben látjuk, hogy a mint ő arra az elhatározásra jutott, hogy ellentáll a szövetségesek megkerülő részének, nem csupán a pusztá védelemre szorítkozott, hanem figyelembe véve a terep nyújtotta kedvező viszonyokat, ellentámadásokba ment át és ezeket a rendelkezésére álló összes csapatai harczerójének teljes kihasználásával hajtotta végre; érelyesen kereste a döntést, vissza akarta vetni a szövetségeseket igen helyesen előbb a megkerülő csoport belső szárnyán, később pedig, a mikor Reynier kifejlődött, még a külső szárnyon is. Hiba volt, hogy nem a fejlődés alatt támadta meg Reyniert, a mi felderítő és figyelő szolgálata teljes elhanyagolásának volt természetes következménye.

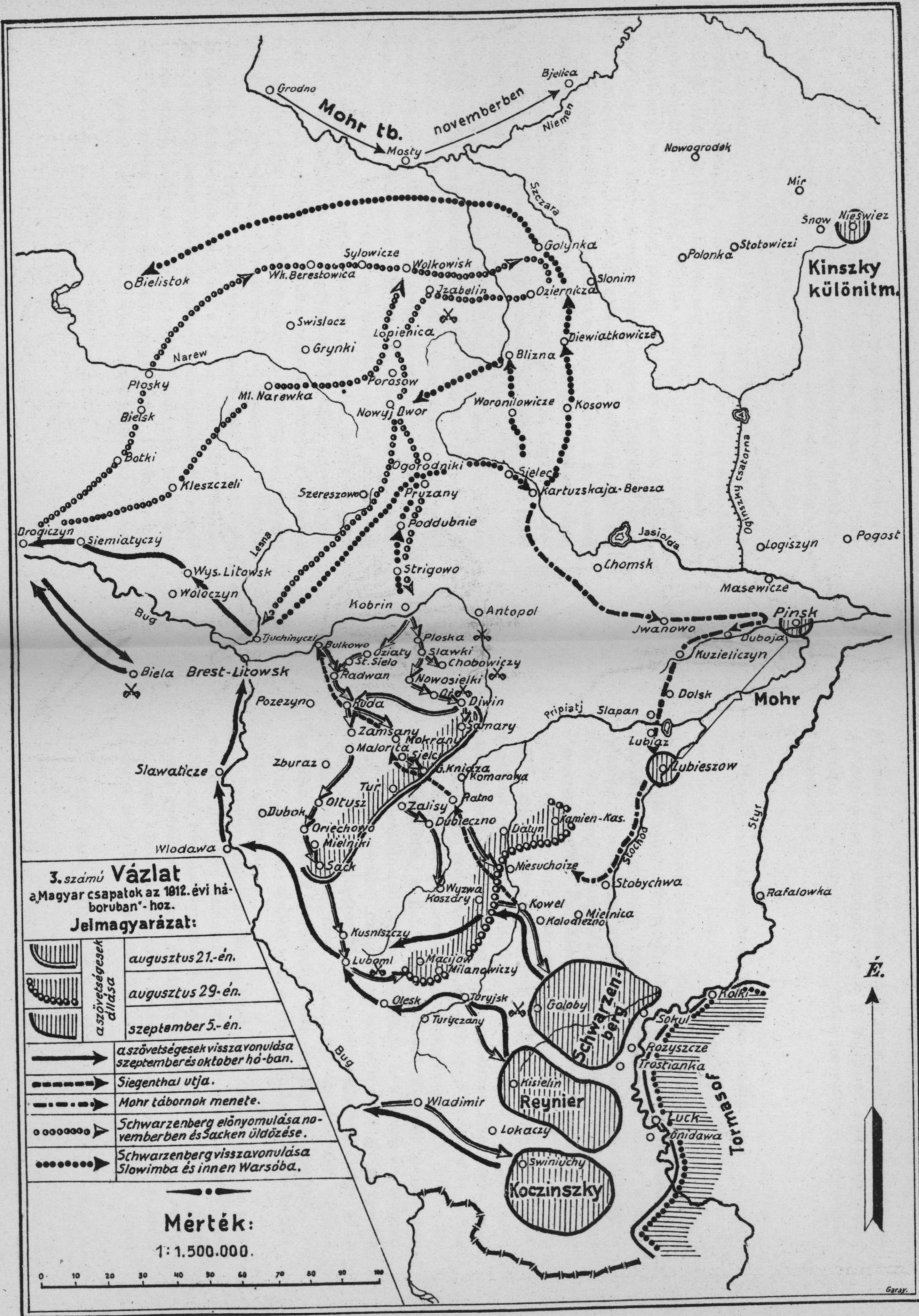
Bogdanovitsch többször említett munkája I-ső kötetének 312. lapján azt írja, hogy az oroszok a szövetségesek nagyobb ereje ellenére egész napon át megtartották állásaikat. Tormasóf a császárhoz intézett harcjelentésében ezeket mondja: Hiábavaló volt az ellenség erőfeszítése, császári Felséged csapatai egy tapodtat sem hátráltak és elfogtak 4 tisztet és 230 embert. A tábornokok, a tisztek és a katonák egymással versenyre keltek a vitézségben, császári Felséged serege a csatatéren táborozott, a melynek mi maradtunk az urai. Ehhez hozzáfűzi *Bogdanovitsch*, hogy Tormasóf csupán azért vonult vissza, mivel állása harcra kedvezőtlen volt, ellenségei pedig nagyobb erejükkel igen könnyen elvághatták volna visszavonulási vonalától;

¹ *Mittheilungen. 1884. III. f.* Die Schlacht bei Poddubnie am 12. Aug. 1812. 299. l.

a meghátrálás oka volt még, hogy a sereg élelmezése igen sok bajjal járt a litvaiak lázongása következtében s hogy híret veték, miszerint a warsói nagyhercegségben szervezett népfelkelő-csapatok Volyniába készülnek betörni a lakosság fellázítása végett. Igaztalanul vallották magukat győzteseknek a szövetségesek; az orosz fővezért az általános viszonyok kényszerítették a visszavonulásra. Keményen bírálja az érdeemes orosz író a szövetségesek vezéreit, mikor ezt veti papírra:¹ az ellenséges vezérek nem használták ki sem nagyobb számerejüket, sem az orosz csapatok által elfoglalt állás hiányait. Schwarzenbergnek aránytalanul több csapattal kellett volna támogatnia Reyniert, utóbbinak pedig nem lett volna szabad megkísérelnie Poddubnie-nél a támadást és időelőtt kibontakoznia az erdőből; neki két osztrák hadosztálylyal megerősített egész hadtestével az oroszok balszárnyát megkerülni és a kobrini utat elfoglalni kellett volna. Az ellenséges vezérek határozatlansága hozta létre, hogy 36 zászlóaljukból és 60 lovasszázadukból csupán 23 zászlóalj és 32 lovas század jutott harcába!

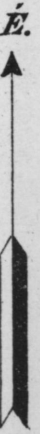
Igaz, hogy a Napoleon által lebecsült s csupán a közbiztonság fenntartására alkalmasnak vélt orosz zászlóaljak egész napon át vitézül harcoltak s kétségtelen bizonyítékát adták kiváló erkölcsiségüknek a szövetségesek nagyobb erejével szemben, hogy a szövetségesek nagy hibákat követtek el a megkerülés végrehajtása körül és hogy elégtelen erőket alkalmaztak céljuk elérésében, de mindenkor az a vesztes, kinek csapatai a nagy veszteséggel járó és legvégsőig fokozódott szívós harcban elhagyják a csatateret, mint a hogy az ebben a csatában is megesett! Hol maradtak Tschaplitz és Chowanskij csapatai (12 zlj, 12 lov. század, 4 kozákezed és 6 tüzérszázad), melyek aug. 8-ika óta, vagyis a signiewiczyi harc után zavartalanul ugyancsak megtehették volna azt a 77 km utat, mely elválasztotta őket a fővezértől? *Bogdanowitsch* munkájában sehol semmi nyoma annak, hogy ezen különös rendeltetéssel nem bíró részek miért nem siettek, vagy miért nem rendeltettek Poddubnie alá akkor, mikor a szövetségesekkel való összeütközés bizonyos volt

¹ I. k. 314. l.

Kinszky különit.

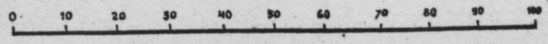
Mohr

3. számú Vázlat
 a Magyar csapatok az 1812. évi háboruban'-hoz.
Jelmagyarázat:

	augusztus 21.-én.
	augusztus 29.-én.
	szeptember 5.-én.
	aszövetségek visszavonulása szeptember és október hó-ban.
	Siegenthal útja.
	Mohr tábornok menete.
	Schwarzenberg előnyomulása novemberben és Sacken üldözése.
	Schwarzenberg visszavonulása Szwimba és innen Warsóba.

Mérték:
 1: 1.500.000.

es miért nem tartották szem előtt azt a tételt, hogy a kölcsönös támogatás és minden másutt nélkülözhető erők gyors összehozása a harcmezőn az erőt megsokszorosítja és a győzelmet kierőszakolja!

III.

Az oroszok üldözése Luckig.

(Lásd a 3. sz. vázlatot.)

A poddubniei csatában Tormasóf minden erejét harcba vetette és mindaddig rendületlenül kitartott, míg legcsekélyebb kilátása volt a győzelem kierőszakolására; sőt mikor a siker valamennyi lehetősége tűnőben volt, a sötétség beálltaig kitartott és megóvta csapatait a nappali súlyos veszteséggel járó visszavonulástól. Érintkezését a szövetségesekkel feltűnés nélkül és úgy szakította meg, hogy azok hült helyét találták a mikor fölvirradt augusztus 13-ikának hajnala. Visszavonulását megszakítás nélkül folytatta egész Luckig, vagyis támadásának kiindulási pontjáig, a mi annak bizonyítéka, hogy seregtesteinek ereje megtörött a poddubniei csatában és semmi körülmények között sem merete megkockáztatni a Kobrin körüli ellentállást, a hol a terep kedvező minősége mellett még meg is erősödhetett volna Tschaplitz és Chowanskij csapatai által. *Bogdanowitsch* munkájában igen rövidre fogja az oroszok visszavonulásának leírását, de ismételten kijelenti, hogy az a legnagyobb rendben ment végbe.¹ Bővebb adatokat találunk azonban a cs. és k. hadilevéltár ama okmányaiiban, melyek hadtestünk üldözése mellett még a visszavonulókra nézve is tájékoztatást nyújtanak.

Schwarzenberg augusztus 13-án nem dugta hüvelyébe kardját, hanem előre tekintett s első nagy munkája után legott üldözésre rendelte lovasságát, hogy kiaknázza ellenfele fölött aratott győzelmét. Bár a majdnem három hétig roppant súlyos viszonyok között végrehajtott szakadatlan menetelés és harc próbára tette úgy a vezetőket, mint a csapatokat, erős kézzel

¹ I. k. 314. l. és II. k. 406. l.

helyreállította a rendet és alkalmazta az üldözésnek minden természetes fokozatát: legelőször lovasságával rohantatta meg az ellenséges utóvédet, majd mind a három fegyvernemből alakított elővéddel nyomon követtette az ellenséget, végül pedig összes csapataival megindult a menekülők után. A mocsárterület nagy akadályai körüli események igazolják a vezérek kiváló tettejét s a csapatok törhetetlen kitartását; a tisztek s a legénység leküzdötte szellemi, testi és erkölcsi kimerültségét s bár nagy hiányt szenvedett mindenben, szíve helyén volt, mikor szembe került a menekülők utócsapataival.

Zechmeister és Frelich lovas dandárai augusztus 14-én Strygowónál utólérték és megtámadták Lambertnek 7—8000 emberre becsült utóvédét. A sorhadi lovasság által támogatott kozákezek eleinte visszaszorították huszárjainkat, de a mikor Zechmeister nehéz lovassága is belevágott, az oroszok Kobrinig többé meg sem álltak. Különösen kitűntek a *Blankenstein huszárrok*.¹ Frelich tábornok augusztus 15-én kelt jelentésében ezeket mondja a dandárába tartozó hussárezrekekről: *Olyan csapat ez, melyet vitézi tettekben felülmulni nem lehet; kiténik abban, hogy azonnal sorakozik és soha meg nem futamodik, ha egyes osztályai néha visszavetettek*.² Ezüst vitézségi éremmel tüntették ki *Végh János* Blankenstein huszárrezrebeli tizedest a kézitusában tanúsított vitézségeért.³ Balsors verte az oroszokat Kobrinnál is. Itt ugyanis Tschaplitz csapatai akarták minden áron megtartani a Muchawiecen átvezető hidat. Tüzérségünk beléjük lőtt s oly zavart támasztott soraikban, hogy fejevesztetten a folyó bal partjára menekültek. Az általuk fölglyujtott hidat az iziben előre vonult német gyalogság mentette meg a pusztulástól.

Augusztus 14-én az oroszok Diwinen át visszahúzódtak a Pripiatj menti mocsarakba.⁴ A míg a szövetséges hadtestek

¹ *Feldmarschalleutnant Frimont*: Relation über die Verfolgung des Feindes etc. *F. A. 1812.* 8—132.

² *F. A. 1812.* 8-ad 129. a.

³ Generalbefehl. *F. A. 1812.* 13—11.

⁴ Lásd a cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott 1 : 200.000 arányban készült térképeinek 42—52. Kobrin lapját.

zöme Kobrin körül összpontosult, hogy kissé kipihenje a szakadatlan menetek fáradalmait, addig Bianchit a 2., 32. és 34. magyar gyalogezredekkel, valamint a Zechmeister vezette Kienmayer-huszárokkal, Hohenzollern vérteseikkel és két hat fontos üteggel az oroszok üldözésére rendelték azzal, hogy határozott támadással vesse vissza az ellenséges utócsapatot s hogy Diwint az oroszok beérkezése előtt ejtse hatalmába. Az üldözésre szánt ezen erők jobb oldalának biztosítását Frelich lovasságára bízták. A 34. gyalogezredből s a Kienmayer-huszárokból alakított él Ploskájánál megverte a Tschaplitz csapataiból álló utóvédet, a mi után Slawki körül állította fel előőrseit. A menet roppant fárasztó volt. Az előnyomulás töltésre épített úton ment végbe, melyet mocsarak és posványon álló erdők szegélyeztek. A gyalogság és lovasság nagyon lassan, a tüzérség s a vonat pedig csak emberfeletti erőlködéssel juthatott előre. Az eső által feláztatott süppedékes utat szalmával s a közelben álló faházak anyagával tették használhatóvá. A főcsapat csak hajnali 4 órakor érkezett be Ploskájába (Kobrintól 9 km). Másnap a lovasezredéből a 34. és 2. gyalogezrednek három zászlóaljából alakított elővéd hajnalhasadtával Nowosielki felé indult, a főcsapat pedig Chabowiczynak vette útját. Megismétlődtek az előző napi bajok. A katonák térdig sárban gázoltak. A Nowosielki körül keletkezett harcban a csatárok csipőig besüppedten tüzeltek s csak bukdácsolva juthattak előre. A makacsul védekező ellent a 34. gyalogezred verte ki állásából úgy, hogy átgázolt a járhatatlannak hitt mocsarakon és oldalába került az oroszoknak. Az ellenség az általa folygyujtott kocsijainak oltalma alatt vonult vissza, a mi közben folygyujtotta az óri hidat a malommal együtt. A perzselő hőség miatt gyalogságunk csak későn este volt képes eloltani a tüzet, de azért megmentette a hidat a teljes pusztulástól.

Augusztus 16-án megint ütközetre került a sor, a mikor is ellenséges gyalogság és tüzérség vonult föl az erdő szélén védelemre igen alkalmas állásban. Bianchi a 2. és 4. gyalogezredet rendelte támadásra. A terep minősége következtében a zászlóaljak csatárlánczba oszlottan, az emberek pedig megint hasig besüppedten támadtak. A harc elkeseredett volt. A 2.

gyalopezred zászlóalját vezető *Hartopp gróf százados* alól három lovat lőttek ki. Csak későn este hátráltak meg az oroszok és pedig akkor, mikor a 2. *gyalopezred* négy századával arczban, kettővel pedig oldalból háromszor egymásután szuronyokkal tört előre. A hátrálók veszni hagyták 700 halottjukat és sebesültjüket, valamint gyógyszerekkel, bőrneműekkel, nemkülönben magántulajdont alkotó ezüst s aranyneműekkel és egyébekkel teli 200 szekerüket. Foglyul esett 500 orosz katoná. Három nap alatt állítólag 1000 kocsit vesztek az oroszok.¹

Az ellenség sebesültjeinek egy része a mocsarakba veszett, a mintegy 200 főre rugó saját sebesültjeinknek visszaszállítására pedig kocsik hiányában a lovasság vezetéklóvait használták fel, azután mivel ezek elégségesek nem voltak, lóról leszállították a lovasság egy részét.²

Augusztus 17-én Rianchi megszállotta Diwint, Zechmeister pedig Samary alá nyomult. Utóbbi azonban nem ejthette hatalmába a falut, mivel képtelenség volt megtámadni a nagyon is erős állásban levő oroszokat. Az üldöző oszlop tehát visszahúzódott s Nowosielkinél és Diwinnél foglalt állást, hogy bevárja a Mokraný felé előnyomulóknak az oroszok oldalába intézendő támadását.

Zechmeister tábornok Diwinből írott jelentésében a tisztek magatartására nézve ezeket mondja: *Különösen ki kell emelnem a Davidovich (34.) és Hiller (2.) gyalopezredék törzs- és főtisztjeinek dicséretes magatartását, kik a legnagyobb önmegtadással tűrték e két nap viszontagságait s a kik jó példát mutattak legénységüknek; a tisztek csapataik élén elsőknél vetették be magukat a mocsarakba és derekasan s belátással cselekedtek a harc alatt.*³

Az utak rosszasága miatt lehetetlen volt folytatni az oroszok üldözését Samary felé, vagyis a terep minősége a visszavonulók javára vált, miáltal már most sikerült az üldöző elő-

¹ Három nap harcaira nézve lásd *F. A.: 1812.* 8—112., 113., 118., 119., 136., 160., 161., 9—57. és *J. F. Novák* i. m. 215. l.

² Bianchi jelentése VIII/16-ról. *F. A. 1812.* 8—136.

³ *F. A. 1812.* 8—160.

nyének kizsákmányolását megakadályozni. A mocsarakat, posványokat és erdőket mély vizek borították, a hidakat az oroszok lerombolták. Mivel az élelmet szállító kocsik elakadtak, a vidék élelmiszereit pedig az oroszok megsemmisítették, a legénység ellátása is gondot okozott, amely amúgy is már csak a felét kapta rendes napi élelmének.¹ Az összeköttetések létesítése végett kiküldött lovas járőrök eredmény nélkül tértek vissza, mivel a lovak hasig elmerültek az utakon s a mocsarakban.² Ennek következtében Schwarzenberg az ellenség megfigyelésére Diwinnél visszahagyta Zechmeister a *34. gyalogezreddel, a Kienmayer huszárok* három századával s egy fél lovagló üteggel, a többit pedig Rudán át Mokranyra rendelte, hogy csatlakozzék az itt előnyomuló főcsapathoz.³ Bianchi augusztus 20-án indult el és Rudán át 22-én érkezett be Mokranysba.

Mínthogy a szövetségesek azt hitték, hogy az oroszok a Pripiatj vonalának oltalma alatt Ratnó körül összevonják erőiket, Schwarzenberg most már az üldözés harmadik fokozatát alkalmazta, a mennyiben egész seregével megindult azon szándékkal, hogy nyugat felől megkerüli az oroszoknak arcban meg nem támadható állását. E végből a maga hadtestét Oziaty, Staroje-Sielo, Ruda és Mokranyon át, Reyniert ellenben előbb a bulkowó-brest-litowsk-mokranys, később pedig a mokranys-zamzany-oltuszk-szaack-mielniki kerülő úton indította el.

Augusztus 19-én az oroszok föladták Samaryt és miután fölégették a hidakat, Ratnóra visszahúzódtak; Tschaplitz oszlopa Wyzwára, Lambert serege ellenben Turyjskra vonult, hogy szembeszálljon Reynier megkerülő mozdulatával; Melissino eleddig Pinsk alatt álló különítménye parancsot kapott, hogy Lubieszówon át csatlakozzék a fősereghez.

A mint az oroszok elhagyták Samaryt, Zechmeister utánuk

¹ *F. A. 1812.* 8-ad 149.

² *F. A. 1812.* 8—166.; *J. F. Novák* i. m. 217. l. ezeket olvassuk Schwarzenberg levelében: Nyakig sárba rekedtem, csak kevés helyen térhetünk le az útról a nélkül, hogy el ne merüljünk, rendkívül nehéz létrehozni az összeköttetéseket... naponként, sőt még óránként is százféle iszonyú akadályllyal kell megküzdenünk.

³ *F. A. 1812.* 8—167., 180. és 183.

nyomult és a visszavonulók után toltá biztosító csapatait. Harmadnap, a mikor Frelich a Ga-Kniazánál (Mokraný és Ratno között) levő orosz utóvéd megerősített állásának szemrevételezése végett egy vadász századdal és egy huszár szakasszal előre nyomult, nemcsak hogy tüzet kapott, hanem két ellenséges zászlóalj által arcban és bal oldalában megtámadtatott. Vadász századunk, kitéve az elfogatásnak, engedett a nagyobb erőnek és visszavonult. A harc zajára a hátrább álló *Papp Győző százados* vadász századával segítségére jött a megtámadottnak és a nélkül, hogy lövetett volna, pusztán a szuronyokkal oldalba kapta az oroszokat. A hátrálók is előre törtek és megverték az oroszokat úgy, hogy ezek veszni hagyták fatorlászokkal megerősített állásukat, leégették a ga-kniazai hidat és Ratnó felé menekültek. Frelich, kit az oroszok soha sem rázhattak le nyakukról, nyomon követte a futókat és legott anynyira helyreállította a ga-kniazai és a zyrzezyi hidat (Ga-Kniaza és Ratno között), hogy három huszár szakassa a szál-fákon egyenként átlovagolhatott és másnap d. e. már Ratnóval szemben állíthatta fel figyelő őrseit.¹ A csetepatében Frelich veszedelemben forgott életét *Szabó János közhuszár* mentette meg, kit később az ezüst vitézségi éremmel tüntettek ki.²

A míg 21-én a szövetségesek seregtestei Samary, Ratno Szack vonalában állottak (Frelich *Ratnóval* szemben, Siegenthal *Ga-Kniazánál*, Zechmeister *Samarynál*, a főhadiszállás Bianchival együtt *Mokranynál*, Reynier *Szacknál*, Frimont és Trautenberg Reynier támogatására előnyomulóban Szack felé), addig Tormasóf seregtestei a következő helyeket tartották: Melissino Lubieszótot, Chowanskij Ratnót, Tschaplitz Wyzwát, Lambert Turyjskot.

Érdekes följegyzéseket tartalmaznak azok az okmányok, melyek Frimont és Trautenberg hadosztályainak Szackra való előnyomulására vonatkoznak. E két hadosztályt azért rendelték Reynier támogatására, mivel ez gyengének érezte magát a vele

¹ *Frelich jelentése* Ga-Kniazáról. 1812. VIII/21. F. A. 1812. 8—193., ad 206. és 234.

² *H. K. F. A. 1812. 9—2.*

szemben mutatkozó nagyobb orosz erőkkal. Schwarzenberg parancsa szerint, a két hadosztálynak addig kellett mennie, míg beesteledik; másnap ugyanígy folytatni kellett az utat. Csakis a föltétlenül szükséges kocsikat vihették magukkal. Mivel nem küldhettek utánuk élelmet, harácsolás útján maguk a csapatok gondoskodtak a szükséges élelmiczikkekről.¹ Az utak és a hidak rosszasága miatt a csapatok nagyon lassan és fáradságosan jutottak előre. Zamszanyánál három hidat (az egyik 150 lépés hosszú volt) kellett helyreállítani, a minek következtében a gyalogság csak éjjeli két óraker ért Maloryta (Zamszany és Oltusz között) alá. 22-én a gyalogság hajnali öt óraker indult és Oriechowig jutott, a lovasság ellenben visszamaradt, ebédet főzött s csak esti félhét óraker érte el a gyalogságot. Oltusz és Oriechowó között az út mocsáron át vezetett, a melyben a kocsik minduntalan megfeneklettek. Oriechowó közelében egy helyen oly mély volt a víz, hogy a lovak hasig elmerültek. Mielnikire való menet napján a gyalogság már reggel 5 óraker indult el, de még d. u. 4 óraker sem érkezett be (10·5 km). Mielnikinél a tavak és a mocsarak közé szorított térségeken a csapatok a lehető legszűkebben táboroztak.²

Alig hogy az oroszok a Pripiatj mögé vonultak, máris előre törtek Zechmeister *huszárjai*, megszállották Komaróvát, *Zlinszky őrnagy* pedig Ratno alatt portyázott.³ Az oroszok ratnói állását sem lehetett arczban megtámadni, a miért Schwarzenberg augusztus 22-én Siegenthalt Zalisyra (Turtól délre) rendelte, hogy tüntessen az oroszok oldalában⁴, a ratnói állás fölötti parancsnokságot pedig Zechmeisterre bizta azzal, hogy ezt szívésen védelmezze, azután éberem örködjön, nehogy Samary felől bal oldalában megtámadtassék, s ha az ellenség elhagyja a Pripiatj vonalát, akkor állíttassa helyre a hidakat és kövesse a visszavonulókat. A röviden és határozottan papírra vetett parancs intézkedett még arra nézve is, hogy mikép visel-

¹ F. A. 1812. 8—201.

² *Frimont jelentései* Oltuszcáról és Mielnikiről. F. A. 1812. 8—205. és 226.

³ F. A. 1812. 8—204.

⁴ F. A. 1812. 8—212.

kedjük Zechmeister az oroszok nagy erővel intézett támadása esetén: ha nagyobb erő által megtámadtatnék, akkor, miután minden lépésen a legvégsőig küzdött, Mokraný felé vonuljon vissza, de úgy, hogy oldalait szakadatlanul lovas járőrökkel biztosítsa, a hidakat pedig rontassa le maga mögött!¹

Zechmeister augusztus 23-án d. u. $\frac{1}{2}$ 2 órakor ért Ratnóba,² fölváltotta Siegenthal hadosztályát, a minek következtében e napon a seregtettek csoportosítása a következő volt: Frelich *Lutkánál* és *Dubiecznónál*, miután kardesapás nélkül elfoglalta a kraskai hidat s a mocsarakon átvezető 800 lépés hosszú töltésutat, Siegenthal *Zalásynél*, Bianchi és a főhadiszállás *Túrtnál*, Reynier, Frimont és Trautenberg *Szacknál*. A tüzérséget Brest-Litowskon át Wlodawára, a hadihidakat pedig egyenest Wlodawára küldötték, mivel ezek a járhatatlan utakon nem juthattak előre.³

Augusztus 24-én az *1. huszárezred hírszerző különítményei* elverték Czewel (Ratnó és Wyzwa között) alól 50 kozákokat, de a mikor ezeket üldözőbe véve Wyzwa felé lovagoltak, 300 kozák kelepczéjébe jutottak. Szerencsére a közelben járt a *Blankenstein huszárok* egy százada, a mely segítségül jövén, kemény tusa után megszalasztotta az ellenséget.⁴

Ugyane napon Reynier elővéde Kusnieszcy alatt megverte és Lubomlig üzte Lambert lovasságát, Frimont pedig Kusnieszcy alá szállt, hogy kéznél legyen az esetre, ha a nagy erőben mutatkozó ellenséges lovasság megtámadná a százszokot.

*A wyzwai ütközet.*⁵ Augusztus 25-én a Frelich elővédét alkotó két század *Blankenstein* és egy század *császár huszár* Czewelnél szétszórta Tschaplitznak mintegy négy osztályból álló lovasságát. Alig hogy üldözőbe vették a menekülőket, a rónán Str. Wyzwa alatt megpillantották a mintegy 6000 emberből és 10 ágyúból álló orosz utóvédet, a melynek Tormasóf főcsapatának

¹ F. A. 1812. 8—213.

² F. A. 1812. 8—225.

³ F. A. 1812. 8—214. és 217.

⁴ F. A. 1812. 8—236.

⁵ Lásd a cs. és k. földrajzi intézet által kiadott 1:200.000 arányban készült 42—51 Kowel térképét.

zavartalan visszavonulását kellett biztosítania. Harczhoz fejlődtek : a határőrök s a Papp százados vezette vadászok. Ezeket azonban az ellenség hamarosan visszaszorította, a mire közbelépett a Czatoriszky ezred két zászlóalja és megszólaltak mind a két részen az ágyúk is. Elkeseredett harc keletkezett az üldözők és üldözöttek között. Az oroszok erősebbek lévén, rohamra indultak és szétverték volna a miéinket, ha segítségül nem jönnek a Kottulinszky ezred zászlóaljai és a *császár huszárok* egy lovagló üteggel. Beesteledett, de egyik fél sem engedett. A harc zaja Bianchi táborába is eljutott, a ki a *19. gyalogezreddel, a 48. gyalogezred egy zászlóaljával* s a két gránátos zászlóaljjal azonnal megindult az ágyúzó irányába. A 19. és 48. gyalogezred este félhét órakor nekivágott az oroszok bal szárnya mentén elterülő sűrű és mocsaras erdőnek és ezen keresztül küzdve magát, éjjeli féltiz órakor Str. Wyzwa és Wyzwa között hátába tört az oroszoknak. Bár az orosz lovasság nagy lármával rávetette magát zászlóaljainkra, ezek nem vesztették el hidegvérüket, hanem nagy veszteséggel visszaverték azt. Csakis erre bomlottak meg az oroszok sorai, a melyek hanyatt-homlok elmenekültek a Wyzewka hídjain át. Az ütközetben 500 orosz esett el. A miéink vesztesége 173 ember volt. Elesett *nemes Papp Győző vadász százados* is, kit a ga-kniazai harcban tanúsított vitéz magatartásáért Schwarzenberg már a katonai Mária Terézia-rend lovagjainak sorába akart iktattatni.¹

A wyzwai veszített ütközet után az oroszok visszahúzódtak és pedig főerejükkel a Turyán át Kowelre, Zechmeisterrel szem-

¹ Generalsbefehl. F. A. 1812. 13—13.

Papp Győző Magyarországon, Szt. Péteren született 1796. Katonai szolgálatát mint önkéntes kezdette meg 1787-ben. Részt vett az 1789-iki török és a francia forradalmi háborúban, 1796-ban őrmester, 1797 jan. 15-én Rivolinál a francziák fogságába került, de megszökött, 1797 jun. 1. a bánáti határőrezredben zászlós, 1798-ban alhadnagy, 1800-ban főhadnagy. Végig harcolta az 1799., 1800. és 1805. hadjáratokat. 1809-ben a 7. vadász-zászlóaljához került, a melynél századossá lépett elő, 1809 április 23-án Regensstaufnál elfogatott, de már október 16-án kiszabadult. Geschichte des k. u. k. Feldjäger Bataillons No 7. Bruck a. d. Mur. 1896.

Az ütközetre vonatkozóan lásd : Bianchi, Lichtenstein és Frelich relatióit. F. A. 1812. 8—260., 270., 284., 285. és 9—66.

ben (Zabrodie, Luczycy és Wydranicza) pedig Datynig. Ennek következtében augusztus 26-án a szövetségesek biztosító csapatai előre nyomultak: Kamien-Kaszyszkij és Datyn (Zechmeister), Moszczona (Frelich), a Leszniaki és Szajnó közötti erdő déli szegélye (Bianchi), Podgorodno és Skiby (Frimont), valamint Macijow (Reynier) vonalába.

Augusztus 27-én Zechmeister egyik *huszár százada* megszállotta Niesuchoizét, *Hommer Blankenstein huszárezredbeli kapitány* pedig 28-án Kowel előtt elcsipett 10 élelemmel megakart kocsit. 29-én a szövetségesek a következőképen állottak: Frelich *Kolodiezónánál*, Zechmeister főcsapatával *Niesuchoizenél*, előcsapataival *Stobychwánál* és *Mielnicánál*, Siegenthal *Kowel* előtt, Bianchi *Moszczona* és *Kowel* között, Trautenberg *Kalinówkánál*, Frimont *Koszarynál*, Reynier *Turysk* alatt, a könnyű ütegek *Macijównál*, a nehéz tüzérség *Lubomlnál*, a főhadiszállás pedig *Koszarynál*. E nap hajnalán *Pauliny 1. huszárezredbeli kapitány* három huszárszakasszal átusztatott a Turján, megverte a Kolodiezno körül mutatkozó baskir és tatár csapatot,¹ majd rajtahajtott Lubitównál a nagyobb erejű ellenséges lovasságon s a mikor ez előle visszavonult, 800 lépés távolságban követte egészen Wulkáig.²

A kifáradt gyalogság pár napi pihenőt kapott, huszárjaink azonban nem nyugodtak, hanem Golobynál visszaszorították a jobbára baskirokból és kalmukokból alakított orosz utóvédet, augusztus 31-én pedig több járőr átusztatott a Stochodon és fölkereste az ellenséget.

Szeptember 3-ra a Ljubieszovon át visszavonult Melissinó is átkelt a Styren, a mi után az egész ellenséges sereg a Styren

¹ *J. F. Novák 1. m. 222. l.* ezeket mondja Schwarzenberg a kozák, baskir és kalmuk lovasságról: . . . utóbbi kettő utálatos nép, rossz lovas, hiányos fegyverzetű, némelyikének csak nyila van, förtelmes fickók, szívesen megeszik még az elhullott állatok nyers husát is, hinni kezdem azt, a mit mondanak, hogy még kicsiny gyermekeket is meggyilkolnak, csakhogy kedves falatot készíthessenek maguk számára. Mi sem természetesebb, hogy a kard forgatásában járatos huszárjaink ugyancsak iszonyuan ellátják ezeket az ördögöket.

² *Frelich jelentése Schwarzenberghez. F. A. 1812. 8—324.*

möge húzódott, fölégette és lerombolta az összes hidakat, azután pedig a következőképen helyezkedett el: Kolky és Luck között Melissino és Tschaplitz csapatai, Tormasof a főerővel Lucknál, Lambert pedig Lucktól az orosz-osztrák határig; a biztosító csapatok Rozyszczenél és Trostiankánál maradtak, a kozák, baskir és kalmuk lovasság pedig a Stochod és Styr között portyázott.

Farkas Blankenstein huszárezredbeli kapitány hirszerző különítményével eljutott ugyan Luck alá, de hamarosan visszaveretett.

Szeptember 4-én Reynier hadteste 5000 lengyel fölkelő lovassal erősödött meg, kik Koczinszky vezetése alatt jöttek át a warsói nagyhercegség területéről.

Csapataink pihenése alatt Schwarzenberg elhatározta, hogy Reyniert Kisielinnél hagyja, ő pedig hadtestével Sokulnál és Kolkynál átkel a Styr vizén az esetben, ha az oroszok megerősített állásukban védekezni akarnának. Ennek megfelelőleg szeptember 4-én Frelich elővédét a Styrig tolta, hadosztályaink pedig átkeltek a Turyán és estére Golobynál a főhadiszállás körül összpontosultak. Másnap, mikor kémeink hírül hozták, hogy az ellenség Rozyszczenél és Borowiczynél (Kolky és Sokul között) helyreállította a hidakat s ezeken gyalogságot küldött át, Schwarzenberg a maga seregtesteit kissé balra tolta, a mi után a szövetségesek a 3. sz. vázlatban feltüntetett módon csoportosultak.

Az üldözés végrehajtását tekintve látjuk, hogy Schwarzenberg megtette mindazt, mit megtehetett az adott viszonyok között a végből, hogy ellensége teljes feloszlását előidézze. Hogy ez azonban nem történt meg, részint a terep akadályainak tudható be, részint az oroszok önfeláldozó utócsapatainak köszönhető, a miknek oltalma alatt az osztlályok rendbe jöhettek, gyülekezhetek és helyreállíthatták legénységük erkölcsi erejét. Tormasóf serege elérte azt a fontos pontot, a honnan további hátravonulása veszélyeztethető nem volt, a hol új erőkhöz juthatott és a hol más seregtestekkel egyesülhetett.

★

Közleményem *Hadműveletek* című fejezetének legelején (lásd az 1. sz. vázlatot) ott hagyom el a Napoleon vezette grande arméet, a mikor ez július végén Polock, Witebszk és Orsza vonalában állott, az oroszok I. és II. nyugoti hadserege pedig augusztus 3-án Smolenszkben egyesült. Augusztus 7-én Barclay Witebszk felé támadást kezdett, a mit azonban két nap múlva abbahagyott és Inkowónál megállott. Ez alatt Napoleon — I. hadtestének kivételével, melyet Barclayval szemben Rudnjánál hagyott — seregét Rosasnánál átvezette a Dnjeper bal partjára és augusztus 17-én Smolensk alatt termett. Barclay erre sietve a város alá vonult, de mivel ezt tartani képtelen volt, követve Napoleon által augusztus 19-én Moszkva felé visszavonult. A míg tehát Schwarzenberg Poddubnienél megverte és Luckra viaszorította Tormasófit, addig Napoleon Moszkva felé tört s a mikor Schwarzenberg szeptember 4-én Goloby, Kiszielin, Swiniuchy vonalában tömörítette erőit, Napoleon a borodinói csatához készült, melyet szeptember 7-én meg is vívott. Vagyis a míg Schwarzenberg a Styr vonalán Tormasófit lekötötte, az alatt Napoleon szeptember 15-én bevonult Moszkvába.

*

A szövetséges hadtestek további támadó előnyomulása azonban elmaradt, a mi miatt szeptember 23-ig szünet állott be a hadműveletekben, vagyis Schwarzenberg nem teljesítette Napoleon azon óhaját, hogy Volyniába törjön be s itt úgy kösse le a dél-oroszországi erőket, hogy belőlük semmi se vonulhasson északra. Oka volt ennek az, hogy az oroszok Zitomirból és Kiewből erősbítéseket kaptak, a szövetségesek ereje pedig megcsappant¹ a hadi fáradalmak következtében úgy, hogy megszűnt az a túlsúlyuk, a mellyel a poddubniei csatában birtak ellenfelükkel szemben. Továbbá, jöllehet a küzdő felek ereje egyenlő volt, de az oroszok arcvonala előtt terült el a Styr átgázolhatatlan és széles vize, melynek mocsaras és sok helyen mesterségesen

¹ 1812 szeptember 17-én hadtestünk ütközet létszáma 19,788 gyalogos és 5290 lovas volt (a Reynier vezette zászok állománya összesen csak 9000 emberre rúgott). *Schwarzenberg jelentése a császárhoz.*

elárasztott völgyén csak nagy áldozatok árán juthatott volna át a támadó, minthogy az összes hidakat lerombolták és akadályokkal, sánczokkal zárták el a mocsarakon átvezető töltésutakat. Kevés sikerrel kecsegtetett az előnyomulás még győzelem esetén is, mivel Schwarzenberg tudta, hogy a Törökországgal kötött béke által fölszabadult dunamenti sereg északnak tart s így oly erővel kerülhetett szembe, mely teljes romlásba dönti hadtesteit annál is inkább, mivel sehonnan sem számíthatott támogatásra és erősítésekre. Sőt ha győzelemről győzelemre vezeteti seregét Volynia belsejében, megeshetett volna, hogy az orosz dunamenti sereg elvonul mögötte és hátába tör a grande arméénak. Schwarzenberg tehát, egyetértve Reynierrel, csupán ellensége megfigyelésére szoritkozott s portyázásokkal, szemrevételezésekkel és kémszemlékkel annyira lekötötte azt, hogy ez állandóan harcra készen, nem küldhetett csapatokat északnak legalább addig, míg Napoleon Moszkvát el nem érte.¹

Schwarzenbergnek ezen megfelelő helyes okokra alapított tétlensége idézte elő azt, hogy Napoleon elégedetlen volt vele s hogy az utókor, — mely nem vette számításba a megváltozott körülményeket, sőt elfogadta a franczia császár főhadiszállásán uralkodott téves nézeteket és hiányos értesüléseket, — határozatlansággal vádolta és szemrehányásokkal illette.

Csatározások.

Az előőrsökre rendelt csapatok jelentései szerint naponként és mindenütt összetűztek őrségeink a Styr vizén átúsztató kozákokkal s egyéb ellenséges lovas csapatokkal. Szeptember 9-én éjjel 300 kozák és orosz huszár Gnidawánál (Luckkal szemben) átúsztatott a Styren s megtámadta *Kis Blankenstein-huszárezredbeli főhadnagy* 20 lovasából alakított őrségét. A kis csapat Zaboról alá százada felé meghátrált. A századot vezető *Hommer kapitány* szembeszállt ugyan a támadókkal, de nem bírván a nagyobb erővel, szintén meghátrált. E közben Kiss eltévedt az

¹ Schwarzenbergnek 1812 szeptember 13-án feleségéhez intézett levele. *J. F. Novák* i. m. 231. l.

erdőkkel borított vidéken, elszakadt századától s az oroszok fogásába esett embereivel együtt. *Gabány 1. huszárezredbeli őrmester* 12 lovassal parancs ellenére nagyon messzire ellovagolt, sőt meg is támadta a hirtelenében feltűnő 50 kozákokot. A tuskodásban több ellenséges lovas század bukkanat elő, a melyek Gabányt járóereivel együtt bekerítették és elfogták tizedese és három huszárja kivételével.¹

A gnidawai kémszemle.²

Hogy egyrészt határt szabjanak a Gnidawa (a Styr bal partján Lucktól délnyugatra) és Zaboról körül mind gyakrabban megismétlődő támadásoknak és rajtaütéseknek, másrészt, hogy maga Schwarzenberg is lássa a Gnidawa körüli állapotokat s hogy kifürkéssze a Lucknál álló ellenség erejét, szeptember 19-re kémszemlét rendelt el. Fölvonult ehhez: Reynier egész és Frimont nehéz lovasságának egy része, Siegenthal egy gyalog zászlóaljja, Frelich pedig az *1. és 6. huszárezred 1—1 osztályával*. Reynier lovassága a Gnidawától délre eső magaslatokon tüntetett, a miéink ellenben Gnidawán át a Styr völgyébe indultak.

A harcot a *Pauliny* vezette elővéd kezdette meg kissé elhamarkodottan. Ez ugyanis rajtahajtott a gnidawai sűrűségből előbukkanó kozákokon, a kik azonban visszahúzódva, törbe csalták a merészen támadókat. A *Blankenstein* huszárokkal segítségül siető Frelich is veszedelembe jutott a mindenünnen előtóduló ellenséges lovasok tömegében. Általánossá vált a harc, mikor nemcsak Frimont, hanem Reynier lovassága is belevágott. Ezekkel együtt Schwarzenberg annyira visszaszorította az ellenséget, hogy betekinthesett a Styr völgyébe és megláthatta az oroszok Luck körüli kiterjedt táborát. Ekkorra azonban fölriadt az egész tábor, lóra kapott több rendes orosz lovasezred és átjött a tatárok, baskirok, kalmukok és kozákok oly tömege, hogy

¹ *F. A. 1812.* 9—11.

² Lásd a cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott 1:200,000 arányban készült 43—51. Luck térképét.

a miéink a gnidawai magaslatok felé visszahúzódtak. Bár az O'Reilly chevaulegersek két százada egy pillanatra megállította a támadó tömeget, ez félhold alakban annyira körülrajzotta két századunkat, hogy ez az elfogatásnak nézett elébe. A veszedelmet *Paulíny* háritotta el, ki maga köré gyűjtven hét huszár szakaszt, oldalába tört az ázsiai hadnak. Ez a váratlan támadásra meghökkenve megállott, a mi elégséges volt ahhoz, hogy Reynier tüzérsége beleszóljon a küzdelembe, a mely már a kilenczedik lövéssel megszalasztotta az ágyúszóhoz nem igen szokott vad csapatot.

Meg kell még említenem azt a páros viaskodást, melyet Schwarzenberg említ meg szeptember 18-án feleségéhez írott levelében: A mult éjjel egy huszár párbajt vívott egy kozákkal. A holdvilágos éjjelen ugyanis öt ember közeledett lovasunk felé. A mikor azok ennek rákiáltására elszaladtak, emberünk utánuk iramodott s a mikor elérte a legutolsót, látta, hogy ez kozák. Noha a kozák hosszú dárdáját a huszárnak szegezte, ez letiporta azt, a mi közben azonban emberünk lova fölbukott. Bár a kozák karján meg is sebesítette villámgyorsan talpra ugró huszárunkat, ez baljával megragadta a lándzsát, jobbával pedig összekaszabolta ellenét.¹

IV.

A szövetséges hadtestek visszavonulása.

(Lásd a 3. sz. vázlatot.)

A) A főcsapat visszavonulása a Bug mögé.

Orosz- és Törökország között létrejött bukaresti béke (1812 május 28.) folytán a Tschitschagof tengernagy vezette dunamenti orosz sereg (Langeron, Essen, Woinof, Bulatof és Sabanejef hadtestek, összesen: 50 gyalog zászlóalj, 56 lov. század, 10 kozákezred és 204 ágyu) a czár parancsára elhagyta a Duna melékét és Tormasóf seregéhez csatlakozott. Szeptember 21-én tehát a Styr mentén álló orosz erők létszáma megütötte a 60,000

¹ *J. F. Novák* i. m. 234. l.

embert. Ezekből Tormasóf csapatai Luck mentén összpontosultak, Tschitschagoféi ellenben az osztrák határ közelében állottak.¹

Szeptember 23-án mind a két orosz sereg átkelt a Styren s a míg Tormasóf Schwarzenberget lekötötte, addig Tschitschagof előbb a szövetségesek jobb szárnyát, azután pedig az egész sereget a Pripiatj mocsaraiba akarta szorítani. Ámde egyrészt kémek bemondásai, másrészt a lengyel lovassággal a Styr felső folyása mentén szemrevételező Zechmeister tábornok jelentései alapján Schwarzenberg idejekorán észrevette az ellene készülő támadást és kitért előle azzal a tervvel, hogy nem fogadja el a serege számára biztos vereséget és fölbomlást okozó döntő csatát, hanem tőle telhetőleg lehető sokáig leköti ellenfele egész erejét s így késlelteti ennek előnyomulását a grande armée hátába. Nowosielkiből feleségéhez intézett levelében azt mondja, hogy bekövetkezett az, mit előre megjósolt; bár nehezebbre esik, nem cselekedhet másként: vissza kell vonulnia; kétszer annyi az ellenséges lovasság, mint az övé; az oroszok mindenütt megerősödtek, hozzá pedig még a hiányokat pótoló legénység sem érkezett be. Hogy mikor nyílik alkalma újból támadni, nem tudja, ép úgy azt sem, hogy támogatni fogják-e? Minden esetben ő lesz a bűnbak, noha tiszta a lelkiismerete. Kedvezőtlen körülmények között esztelenség lenne csatát vívnia.² Ennek megfelelőleg Reyniert Turyskon át Oleskre rendelte, hogy föltartóztassa a Wladimir-Wolynskij felől előretörő ellenséges lovasságot, ő maga pedig Kowelen át visszavonult úgy, hogy hadtestének zöme szeptember 27-én Milanowiczky körül, Siegenthal hadosztálya Kowelnél, Hessen-Homburg dandára pedig Turisknál állott.³

Szeptember 23-án Orurk gróf orosz elővéde Lokatschinál visszaszorította Reynier elővédét, Bulatof hadteste pedig a Koczinszky vezette lengyel fölkelő lovasságot elvágta Reyniertől, a mire az Zamosczra, a warsói nagyhercezség területére vonult.⁴

¹ *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 411—415. l.

² *J. F. Novák* i. m. 238—239. l.

³ *Schwarzenberg jelentése a császárhoz. F. A. 1812.* 10—330.

⁴ *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 416. l.

A turyjski ütközet.

Szeptember 27-én ütközetre került a dolog. A Turyjsknál álló Hessen-Homburg dandárát (2. és 33. *gyalogezred*) az oroszok megtámadták, hogy hatalmukba kerítsék a Turyja átjáróit. A harcztot a 2. *gyalogezred* vívta meg, mely a következőképen szállotta meg a Turyja vonalát: a kastélynál a Hartopp gróf százados vezette 1—3. század, — a Turyja hidjánál a 4. és 5. század, — a közép mögött mint tartalék a 6.; a Zsitvay őrnagy vezette 2. zászlóalj a sieleci malmot tartotta. A támadó Lambert hadtestét nagy tömegekbe alakította és győzelembiztosan indult rohamra. A miéink azonban keményen tartották magukat és visszaverték az oroszok rohamait úgy, hogy ezek tisztos távol-ságból csupán a turyjski kastélyt lövették ágyúikkal. Dandárunk esti 10 óráig teljes feláldozással fedezte főcsapata hátramenetét s csak akkor hagyta el állását, mikor erre parancsot kapott, s harcra készen csak lassan vonult vissza Torgoviszczéra, a hová hajnali félhárom órakor érkezett be.¹

Ide tartozik *Farkas Blankenstein-huszárezredbeli kapitány* vállalata, ki ugyane nap éjjelen rajtaütött ama kozák csapaton, mely Turiczanyánál kelt át a Turyján zsákmányra éhesen.

A beköszöntött hűvösebb és rossz időjárást a legénység már megérezte, mivel a szabadban való folytonos táborozások a kö-pönyegeket nagyon megviselték. Sanyarú helyzetben voltak a tisztek is, kiknek ruházata szintén kevés oltalmat nyújtott az időjárás viszontagságai ellen. A lovak mód felett lesoványodtak egyrészt a hiányos ételmezés miatt, másrészt, mivel a földerítést, hírszerzést és előörsi szolgálatot teljesítő osztályoknak és jár-öröknek éjjel-nappal szakadatlanul harcra készen lovon kellett lenniök a mindenünnen és minduntalan előre törő nagy erejű kozákok miatt.²

Szeptember 28-án a főhadiszállás Kusniszczybe, a csapatok pedig Luboml alá vonultak.

¹ *F. A. 1812.* 9—301. Lásd a cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott 1 : 200,000 arányban készült 41—51 Kowel térkép lapját.

² *Schwarzenberg jelentése* a császárhoz. *F. A. 1812.* 10—330.

A lubomli ütközet.¹

Szeptember 29-én Schwarzenberg megállott, hogy fejlődésre bírván az ellenséget, meggyőződjön, vajjon az egész orosz haderő van-e a nyomában? Seregtestei Kocziury, Luboml és Gorodno vonalában állottak és pedig: a *jobb szárnyon* Reynier, a *középen* Pflacher, a *bal szárnyon* Bianchi, a *közép mögött* Frimont, *előőrökön* Radziehównál Frelich. Az állás előtt 14 láb széles, igen mély és iszapos árok húzódott, a mely előtt messze kilátást engedő s erdőkkel csak itt-ott, de mocsarakkal annál sűrűbben borított vidék terült el. Az oldalak szabadok voltak.

A támadás Frelich huszárjait érte legelőbb. Ezek csak akkor vonultak vissza, miután többször visszautasították Orurk tábornoknak rájuk támadó öt lovasezredét. A főállás elleni támadás a középen indult meg, hol az orosz tüzérség lődözni kezdte a jubomli töltésút bejáratát védelmező osztrák tüzérséget. Nemsokára rohamra indult a 8. vadászezred, a melyet azonban visszavertek. Erre Tschitschagof a szövetségesek mindkét szárnyának átkarolásához csoportosította hadtестeit és pedig úgy, hogy Essen Terebejki felől Reynierre veti magát, Woinof, Bulatof és Sabanejef a közép ellen nyomulnak, Tormasóf seregtestei pedig Schwarzenberg balszárnyát karolják át.²

Az ellenséges gyalogság órákon át ide-oda menetelt, míg helyére jutott. Ez alatt Pflacher (a középen) és Reynier visszaverték azokat az orosz csapatokat, melyek a támadást bevezették. Hevesebb küzdelem kerekedett balszárnyunkon, a hol Lambert hadtестe (4 gyalog-, 3 lovas-, 3 irreguláris lovasezred és 17 ágyú) a *32. magyar gyalogezreddel* tüzött össze Gorodnó birtokáért.

A *Papp alezredes* vezette 1. zászlóalj a falut szállotta meg, a 2-ik ellenben a falu mögött tartalékban állott. Az oroszok legelőször a Gorodnotól délre elterülő erdőbe hatoltak be, a honnan azonban kiverte őket a *32. gyalogezred 7-ik és a 2.*

¹ Lásd a cs. és k. földrajzi intézet által kiadott 1 : 200,000 arányban készült térkép 42—51 Kowel lapját.

² *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 416—418. 1.

gyalozezred több százada. A 32. ezred 7-ik százada üldözőbe is vette az ellenséget, sőt az erdő szélén reá támadó ellenséges lovasságot is visszaverte és az erdőt az ütközet végéig megtartotta. A Peltzer főhadnagy vezette szakasz szintén az erdő szélén harczolt a nálánál többszörte erősebb ellenséggel; a mikor azután az oroszok Skiby felé visszahúzódtak, követte ezeket, de csakhamar megtámadtatott és visszaveretett Gorodno déli széléig. Itt azonban Papp alezredes egy fél század gyalogsággal és az *1. huszárezred* egy szakaszával megállította a támadókat. Ezzel egyidőben több ezer ellenséges lovas vágatott Gorodno keleti szegélye felé. Az itt álló századok oly heves tüzeléssel fogadták a rohanókat, hogy ezek nagy veszteséggel elmenekültek Podgorodno felé. Ugyanekkor indult támadásra hat orosz zászlóalj Gorodno déli bejáratai felé. Még e nagy erőt is kétszer verték vissza a 32-esek és pedig oly határozottan, hogy az ellenség nem merészelt többé támadni. A bal szárnyon is a miéink maradtak a győztesek. Bár eleinte vissza is verték a falu szélén álló félszázadunkat, a falu belsejében védelemre fölkészülten álló két század oly mesterileg tartotta magát, hogy az oroszok még esti 9 órakor is hiába ostromolták őket. A harc estí 10 órakor szakadt félbe, a mikor a két zászlóalj Kusnicszcyre húzódott, az ellenség irgalmára bizván 3 halottját és 115 sebesültjét.¹

Még az ütközet folyamán kiadott intézkedések alapján a szövetségesek 29-én este példás rendben Golownón, Zgoranyon és Polozewón át Opalin és Szak felé elvonultak és lerombolták maguk mögött a Pripjatj hidjait.²

Másnap Reynier Opalinra, Schwarzenberg Szackra ért, október 1-én pedig mind a két hadtest Wlodowánál és Koszarínál átkelt a Bug balpartjára a már eleve elkészített hadihidakon.³ Ezzel Schwarzenberg szerencsésen megoldotta egyik legnehezebb feladatát, bár visszavonulása alatt mindkét hadtestének vesztesége halottakban, sebesültekben és elfogottakban 18 tiszt és 3000

¹ A 32. gyalozezred relatiója az ütközetről. *F. A. 1812.* 10—41.

² Különösen lelkére kötötte a parancsnokoknak Schwarzenberg a *menetfegyelem legszigorúbb betartását!* *F. A. 1812.* 9—323.

³ *F. A. 1812.* 10—10.

emberre rúgott a nélkül, hogy döntőleg összemérte volna fegyvereit az oroszokkal.

Október 2-án az oroszok elfogták Mohr tábornoknak Schwarzenberghez küldött futártisztjét, kinek irataiból megtudták, hogy a Sapolszkij orosz tábornok által Pinszkből kiszorított Mohr Ratnónál egyesülni óhajt a még Kowelnél a szövetségesek baloldalának biztosítására kiküldött s Ratnón és Bulkowón át Brestre irányított Siegenthallal. Erre valóságos hajszát indítottak meg Siegenthal és Mohr különítménye ellen: Woinof hadtestét Orurk gróf tábornok csapatainak egy részével (összesen 11 gyalogzászlóalj, 1 huszár-, 3 dragonyos- és 4 kozákezred) erőltetett menetekben Ratnóra irányították s a míg Formasóf serege Szack alá szállt, addig ennek Lambert által vezetett elővéde (4 gyalogezred, 3 sorhadi és 3 irreguláris lovasezred) Dubokára küldött, — a Tschitschagof seregének elővédét alkotó Lanskoj tábornok pedig a Bug mentén sietett Brest felé. Október 2-án Lanskoj Dubokában egyesült Lamberttel, 3-án éjjel pedig, mikor Lambert elfogott magyar huszároktól¹ megtudta, hogy Siegenthal Mokranynál táborozott, éjfélkor Pozezinre indult, a hová 4-én ért be. Siegenthal azonban mindenütt megelőzte ellenfeleit s 4-én Bulkowónál átkelt a Muchawiecen és egyesült a Brestnél álló fősereggel. Woinof, ki 4-én Diwin alatt állott, sem volt szerencsés, mivel nemcsak hogy Siegenthalt el nem érte, hanem Mohr is kisiklott kezéből, a ki október 4-én már Kobrinban lak-táborozott.²

Schwarzenberg serege Wlodawától zaklatás nélkül, szárazabb talajon és jó utakon Slawatyczén át két nap alatt 65 km utat tett meg és október 3-án Pflacher már sortűzzel fogadta Brest-Litowsk déli szegélye mentén azt az orosz lovas csapatot, mely a miéink beérkezése előtt akarta hatalmába ejteni a várost. 4-én, mialatt Schwarzenberg hadosztályai Wyczulki (Bresttől keletre) felé vonultak, Reynier megszállotta és meg is erősítette

¹ A cs. és k. hadilevéltár adatai szerint Radwaniczénél (Bulkowótól délre) a Kienmayer huszárok Miklóssy kapitány által vezetett két szakaszát az oroszok bekerítették és szétugrasztották. *F. A. 1812.* 9—333., 10—34. és —330.

² *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 419—421.

Brestnek a Muchawiec mentén elterülő részét és Siegenthallal együtt visszautasította, illetőleg feltartóztatta az oroszok támadásait.

Mivel az oroszok Schwarzenberg Muchawiec menti állását¹ arczban eredményesen meg nem támadhatták, jobbra kitértek és balszárnyunk átkarolása végett Bulkowónál átkeltek a Muchawiec északi partjára. Erre Schwarzenberg október 7-re visszavonta, hogy úgy mondjam, levegőben lógó balszárnyát, s a következőképen állította fel seregét:

Reynier védelmezte Brestnek a Muchawiec mentén elterülő déli szélét, Siegenthal gyalogsága Guzni, Zadworey és Czerni vonalában előrsőkre jutott, Frelich lovassága a Ploskaja körüli magaslatokra vonult, Trautenberg *(nála a 39. gyalogezred)* Spanowiczynél a kobrini út mindkét oldalán arczczal keletnek állott fel; Bianchi dandárai megoszlottak és pedig Máriaassy dandára *(19. és 48.)* a Zadworeyra vezető út mindkét oldalán, Hessen-Homburg dandára *(2. és 33.)* a Ploskaja mögötti két erdő közén azzal a feladattal, hogy fődözze a Tjuchiniczyre vezető utat, Lichtenstein dandára *(gránátosok, 32. és 34.)* a berezowkai korcsma mögött; Frimont hadosztálya Máriaassy mögé vonult föl, a tüzérséget ütegenként elosztották, a segélyhelyet pedig a brodiji korcsmához telepítették. Megtámadtatás esetén a csapatok csak szivós ellentállás után vonulhattak vissza és pedig: Siegenthal a mocsarakon át Tryszyn felé, Frelich Ploskájára, a többiek pedig tömegekben és a legnagyobb rendben a tjuchiniczyi hid felé. Az állásokat a csapatok éjjel után két órára foglalták el és meg is erősítették: sánczokat építettek és mester-ségesen elárasztották az arczvonaltól előtti mélyedéseket.²

A tryszyni harc.

Október 8-án az oroszok Bulkowó felől gyalogsággal, Wyczulkinál pedig főként lovassággal megtámadták Andrassy dandárát. Ez, nem tudván ellentállani a nagy erőnek,

¹ Lásd a cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott 1:200,000 arányban készült 52—41 Brest-Litowsk és 52—42 Kobrin térkép lapjait.

² Schwarzenberg intézkedése Adamkóvoban 1812 október 6. *F. A. 1812.* 10—40.

parancsnoka nyugodt és higgadt magatartása és személyes közbelépése következtében tömegekbe és négyoszlopokba alakultán harczolva, lassan és példás rendben visszahúzódott¹ a segítségére jövő Máriássy dandára felé. Közben az ellenséges gyalogság és lovasság visszanyomta Siegenthal előőrseit és Frelich lovasságát a tryszyni major felé. Itt heves harcز kerekedett, mivel a majort, mint állásunk fontos pontját, föltétlenül meg kellett tartanunk. A majorban álló vadászok visszaverték a rájuk rohanó orosz huszárokat, kiket azután a *Kienmayer-huszárok* vettek üldözőbe. Az orosz gyalogság azonban csakhamar megvette a majort. Erre a vadászok, a határőrök egyik zászlóalja, nemkülönbén a Lichtenstein vezette *34. gyalogezred* is közbelépett. Órákon át tartott a küzdelem, elesett *Mazur őrnagy* a 34. ezred 2. zászlóaljának parancsnoka, megsebesült *Lichtenstein* tábornok, a támadók s a védők sorai pedig számottevőleg megritkultak. Csakis a már késő este intézett második rohamunkra takarodtak ki az oroszok a majorból.

Dicsérettel említi Frelich a *Kienmayer huszárokat*, kik pompás rohamot intéztek az ellenségre;² az *1. és 6. huszárezred* járőőrei pedig Czerni alatt 50 kozákot szabdaltak össze.³

Október 9. és 10. farkasszemet néztek egymással az ellenfelek, a mi alatt azonban Tschitschagof seregét ekként csoportosította valóban megsemmisítő támadáshoz: a Bug balpartján Terespól (Brestnek a Bug balpartján fekvő elővárosa) ellen Tschernischefet, Reynierrel szemben Engelhardtot (5 zlj., 4 lov. száz. és 8 ágyú), a középen a Muchawiec északi partján Essent (13 zlj., 10 lov. száz., 3 koz. ezs. és 24 ágyú), ettől északra: Langeront (12 zlj., 24 lov. száz., 2 koz. ezs. és 24 ágyú), Markofot (20 zlj., 22 lov. száz., 2 koz. ezs. és 36 ágyú) és Lambertet (16 zlj., 24 lov. száz., 4 koz. ezs. és 35 ágyú), az osztrák-magyar balszárny ellen Woinofot; a tartalékot alkotó Bulatof és Sabanief hadtestek Langeron és Markof mögött állottak.⁴

¹ ... dicsőséges hidegvérrel tömegekbe és négyoszlopokba alakultán, úgy hogy az ellenség meg nem támadhatta...

² *F. A. 1812.* 10—62.

³ *F. A. 1812.* 10—84.

⁴ *Bogdanowitsch* i. m. II. k. VII. melléklete.

Schwarzenberg azonban nem várta be a támadást, hanem a Leszna mögé visszavonult, miután nyolcz napon át föltartóztatta Tschitschagofot. A szövetségesek elvonulása a 11-re következő éjjelen ment végbe akként,¹ hogy hajnalban a zöm már a Leszna jobb partján volt. A biztosító csapatok Tjuchiniczy-nél keletkezett harcában a miéink győztek, minek következtében az oroszok Czernawczycy (Tjuchiniczytól északra) felé letértek.²

A szövetségeseknek a Leszna vonalán terjedő állása is tarthatatlannak bizonyult kiterjedtsége, de különösen a miatt, hogy az oroszok lovasságuk nagy számával könnyű szerrel megkerülhették akár délen, akár északon. Ennélfogva Schwarzenberg a Bug mentén visszavonult és pedig azért ez irányban, mivel erre vezettek természetes összeköttetési vonalai, továbbá hogy fedezze lassan menetelő tüzérségét és vonatát, hogy elterelje Tschitschagof figyelmét a grande armée hadműveleti vonalaitól, hogy teljesítse a warsói nagyhercezség védelmezésére vonatkozó feladatát és hogy átkelve a Bug balpartjára, a körülményekhez képest esetleg megtámadja az oroszoknak Brestnél álló balszárnyát. A sereg Wysoko-Litowskon és Siematyczyn át úgy húzódott hátra, hogy a csapatok október 15-én Klymcyzenél és Mogilnicánál (Drogiczyn mellett) átkelhetek a Bug balpartjára.

Október 12-én és 13-án Lambert (1 koz. ezr., 2 vad. zlj.

¹ *F. A. 1812.* 10—94.

² *J. F. Novák* i. m. 241. l. ezeket olvassuk Schwarzenberg levelében: Igen kellemetlen helyzetben vagyok; az ellenség nagy ereje elől vissza kell vonulnom; ez által ugyan veszélybe juthatnak a grande armée összeköttetési vonalai s ha Napoleon óriási vállalkozása hajótörést szenved, vádolni fognak valakit; ez esetben én leszek az áldozat. Szemrehányásokkal illetném önmagamot, ha nem tudnám, hogy megtettem mindazt, mit meg kellett és lehetett tennem, mivel a kötelesség az első... továbbá u. o. a 245. lapon: ... az oroszok nagy számú lovassága felsodorta volna balszárnyamat... ha a csatát elvesztem, akkor bizonyos, hogy a nagy erejű ellenséges lovasság tönkreveri seregemet... Soha sem hitték el, hogy az egész oláhországi sereg egyesült Tormasóffal s hogy igazuk legyen, természetesen engem okolnak, és Napoleon szüntelenül azt fogja vitatni, hogy egy maroknyi had elől vonultam vissza...

és 4 ágyú), Langeron (1 koz. ezr., 3 vad. zlj. és 4 ágyú), Essen (1 koz. ezr., 2 vad. zlj. és 4 ágyú) és Woinof egy-egy különítménye¹ csak lanyhán üldözte a szövetségeseket, de 14-én Moszczonánál Lambert megrohanta Frelich előőrseit. Az előőrsök elvesztették a falut, melyet később Frelich hiába ostromolt meg négy huszárszázaddal. Ekkor Pflacher a 39. gyalogezred és a Beaulieu gyalogság 3—3 századát küldötte segítségül. Frelich a német gyalogságot visszahagyta, a magyar századokat pedig, melyeknek szárnyait huszárosztályok fődözték, Moszczona visszavételére rendelte. A *Poparics százados* vezette elővéd a mocsarakon át megkerülte a falut és esti 9 órakor meglepően, elszántan és oly hevesen tört az oroszok oldalába, hogy ezek számtalan sebesültjük hátrahagyásával elmenekültek. A miénk vesztesége is tetemes volt, de a falut visszavette a magyar gyalogság.²

Alig lépték át a Búgot a szövetségesek, már is betört a warsói nagyhercegségbe Tschernischef hét dragonyos századdal, két huszár- és három kozákezzreddel, valamint négy ágyúval. Ezek Bielán, Miedzierzyczen, Siedlece, Lukowon és Kockon át megsarczolták a lakosságot és október 17-én Wlodawánál visszaverték a Bug jobbpartjára.³ E rabló had megfenyítésére Frelich három huszárezreddel Mezyreczen át Radzynra, a Riesch dragonyosok pedig Siedlece küldettek. Frelich elővéde Radzyn (Drogiczynától délre 70 km-nyire) körül elcsipett egy orosz szállítmányt, melyet 40 részeg kozák kísért. Zsákmányul esett 22 kocs, két hordó pénz és némi élelem; ezenkívül kiszabadult hadifogságba jutott két tisztünk és 22 emberünk. A megerőltető menet alatt 62 ló letörött!⁴

¹ *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 427. l.

² *Frelich jelentése* Kamernikiből. *F. A. 1812.* 10—127. és még *H. K. R. F. A. 1812.* 10-ad 11.

Pflacher relatiójában többek között ezeket mondja a moszczonai harcra nézve: Frelich tábornok, ki szemtanuja volt az eseményeknek, nem győzte eléggé dicsérni nevezett századosnak és századának hidegvérű elszántságát ez ütközetben. A csatározás oly makacsul folyt az egész vonalon, hogy az emberek még a mocsárba is belegázoltak, csak hogy megharhassák egymást . . . stb. *F. A. 1812.* 10—142.

³ *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 428—430. l.

⁴ *F. A. 1812.* 10—172. l.

A bielai ütközet.¹

Brest elfoglalása után az oroszok Bielába 30 kozákot, Zalesiebe (Brest és Biela között) pedig egy gyalog zászlóaljat küldöttek biztosításuk végett. Ennek hírére Schwarzenberg október 14-én mindkét hadtestével Brest felé megindult, hogy kiverje a betolakodókat. Az élen haladó Reynier közeledésére a bielai és zalesiei ellenség Terespolra húzódott, de már október 18-án Tschitschagof Essen hat gyalog zászlóaljjal, hat és fél dragonyos századdal és 10 ágyúval a szászok visszaverésére rendelte. A Woskrzenicéig (Bielától keletre) földterítő két szász lovasszázad Essen közeledésére Bielára húzódott ép akkor, mikor ide Reynier is beérkezett. Essen, ki a Piszczacra (Brest-től délnyugatra) előre tolt Bulatof hadtest támogatására is számított, haladék nélkül megtámadta Reyniert, kinek egyik hadosztálya Biela előtt fejlődött harcshoz, a másik ellenben ettől északra, majdnem a Kozula malomig vonult fel. Essen osztlályai a Klikawka pataktól keletre elterülő dombokon helyezkedtek el a következőképen: egy gránátos zászlóalj az országúttól északra az erdő szegélyén, három vadász zászlóalj Bielával szemben az országút mindkét oldalán, két gránátos zászlóalj az országúttól délre Sielezkyig; a tüzérségből négy ágyú a közép, hat ellenben a Sielezyk felé álló zászlóaljak mögött állott; négy dragonyos század a bal-, két és fél pedig a jobbszárny mögé jutott.

A szászoknak az orosz ágyúk keresztútjába jutott jobbszárnya nemsokára megingott és meghátrált. Erre Essen bal-szárnya két gránátos zászlóaljjával a Krzna és Klikawka völgyén át Bielát akarta elfoglalni. Ez időben azonban beérkeztek a szászok balszárnyára Bianchi zászlóaljai, a melyek közül a Del Rio őrnagy vezette *32. gyalogezred 2. zászlóalja* a Kozula-malomnál átkelt a Klikawkán és oldalába tört az oroszoknak. A két szász századdal megerősített zászlóalj, élen *Vecsey kapitány* századával, az erdőn át észrevétlenül rajtaütött az oroszok szárnyán álló lövegfedezeten és zsákmányul ejtett egy 12 fontos

¹ Lásd a cs. kir. földrajzi intézet által kiadott 1:200,000 arányú 41—52 Brest-Litowsk térképlapot.

ágyút, azután pedig rátámadt az oroszok jobb szárnyára. A bátor csapatot azonban körülfojták s meg is leczkértették volna, ha a szászok segítségül nem jönnek. Közben Bianchi ugyancsak a Kozula-malomnál átvezette a patakon a 32. *gyalogezred 1.* és a 34. *gyalogezred mind a két zászlóalját*, a melyekkel azután tömegekbe alakultan megverte nemcsak az ellenséges gyalogságot, hanem megfordulásra kényszerítette az itt álló két és fél század orosz lovasságot is. A Woskrzenice felé visszavonuló ellenséget Bianchi vette üldözőbe a magyar csapatokkal, utol is érte őket és ágyúival nagy veszteséget okozott soraikban. A 32. ezred vesztesége öt halott és 51 sebesült volt. Foglyul esett 200 orosz katona, az elesettek és megsebesültek száma pedig 334 főre rúgott.¹

Az ütközet után az oroszok kitakarodtak a nagyhercegség területéről, a szövetségesek pedig összpontosultak előbb Hruszew és Losice között, október 25-től fogva pedig Ostrowice körül, hogy innen akár Brest felé, akár pedig a Búg északi partján törjenek előre akkor, ha erősítéseket kapnak.

A csapatok belélete.

A hadjárat ezen időszakáról ránk maradt irások igen érdekes és tanulságos adatokat tartalmaznak még a csapatok állapotára és beléletére nézve is.

Ellátás pénzzel. Már a bevezetésben megemlítettem Ausztria-Magyarország rossz pénzügyi helyzetét. E miatt a monarchia képtelen volt elegendő mennyiségű ércpénzt adni hadteste hadműveleti pénztára számára. Mivel pedig a bankót sem Lengyel-, sem Oroszországban értékesíteni nem lehetett, megállapodás jött létre a szerződő felek között, hogy Napoleon hadtestünk számára havonként 650,000 frankot ad előlegképen. Napoleon azonban nem tartotta be ígéretét, mivel csak két ízben küldött pénzt és pedig junius végén és augusztus utolsó harmadában összesen egy millió frankot. Az első pénzküldemény sem fedezte

¹ *H. K. F. A. 1812.* 10-ad 11. és *F. A. 1812.* 10—271., valamint *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 431—434. l.

tehát hadtestünk kiadásait, minek következtében már június havában nagy bajok keletkeztek. Az alantos tisztek és a századosok még megkapták illetekeiket, de a törzstisztek, valamint a tábornokok csak fizetésük egyharmadát kapták. A csapatok illetekeinek rendszeres kifizetéséről szó sem lehetett, a pénzküldemények beérkezése szerint az ezredek csupán legszükségesebb kiadásaik fedezésére kaptak néha-néha 100—500 frtot. Különösen a tiszteket sujtotta ez a pénzhiány, kik még a legszükségesebb holmikat sem szerezhették be.¹ Schwarzenberg október 29-ről Wirozembiből a császárhoz írott jelentésében azt mondja, hogy *a Warsóban betegen és sebesülten fekvő tisztek pénz hiányában annyira zavarban vannak, miszerint mindenüket eladják és alig képesek megélni.*²

A ruházat. A mocsarakon és erdőségeken át szakadatlanul tartó menetek alatt annyira tönkrement a gyalogság lábbelije, hogy Schwarzenberg már október elején megengedte, miszerint a legénység bocskorokat készítsen magának a levágott ökrök nyers bőréből. Mivel a korán beállott zord időjárás ellen kevés oltalmat nyújtó köpönyegeket harácsolás útján pótolni nem lehetett a lakosság szegénysége miatt, báránybőröket harácsoltak s minden ember egy darabot kapott, hogy legalább fejét és alsó testét óvhassa a hideg ellen.

Veszteségek. Meglepően nagy volt a csapatokat ért veszteségek nagysága nemcsak emberekben, hanem lovakban. Az ütközetekben és egyéb hadi vállalatokban elvesztetteken kívül október 31-ig 12,000 katona és 800 ló vált alkalmatlanná hadi fátadalmak elviselésére az aránylag kedvező időjárás mellett a roppant nagy fátadalmak következtében.³

A nagy erejű ellenséges lovasság minduntalan fölverte, hajszolta és így ki is fárasztotta ezredeinket. Az őrszemek, hírszerző és portyázó járőrök es különítmények majdnem mindig, éjjel és nappal harcra készen lovon ültek. Kifárasztotta lovaságunkat az is, hogy majdnem mindenkor nálánál jóval nagyobb

¹ *Mittheilungen* 1884., I. f. 49—51. l.

² *F. A. 1812.* 10—334.

³ *Mittheilungen* 1884. I. f. 60. l.

csapattal kellett összemérnie fegyverét. A huszárezredek a harc kezdetén hátra küldötték a legyengült és támadásra alkalmatlan lovakat, nehogy az ellenség kezére jutva, egészen elveszsenek. Ezek következtében hadtestünk csupán 4000 kardforgatásra alkalmas lovassal tudott harczba szállani.¹

Rendet kellett teremteni a csapatokat követő vonatoknál is. A nélkülözések miatt és engedve az önfenntartás ösztönének, a tiszték s a csapatok magukhoz ragadtak minden megmozgatható hasznavehető tárgyat (kocsikat, ruhát, élelmet, lovakat s egyébbet). Az így nagygyá vált vonatok veszedelmére voltak a csapatoknak, gyülekező és menhelyévé lettek a maradozóknak, zsarolásra, rablásra, fosztogatásra hajlandó gyülevész elemeknek. Csakis a legszigorúbb eljárással teremthettek rendet. Százszámra égették el a szekereket, miknek vas alkatrészeit a lovasság s a vonatcsapat kapta patkók készítésére; a hasznavehető czikkeket a kincstár javára lefoglalták, az igavonásra még alkalmas lovakat besorozták a nagy számban letörött kincstári vonatlovak helyébe, az ökröket levágták, a maradozókat pedig csapattesteikhez utasították. Kérlelhetetlen szigorral, agyonlövással és botbüntetéssel torolták meg a fegyelem- és rendháborításokat.

Ezek is okai voltak annak, hogy Schwarzenberg egyelőre kitért Tschitschagof elől és nem akarta kitenni hadtestét a vereségnek, a mely eddigelé testileg és erkölcsileg állhatatosan kitarzott a mostoha viszonyok ellenére.²

A magyar csapatok növedéke és fogyatéka a háború első szakában. Mivel a csapatok növedékének és fogyatékának nagyságát bizonyító okmányok csak a hadjárat elejéről és pedig junius hó 1-től október hó végéig vannak meg, sőt mivel a julius hó 11-től szeptember hó 1-ig terjedő időre nézve okmányokat nem találtam a cs. és kir. hadilevéltár idevágó irattárában, *a magyar csapatok fogyatéka október hó végéig* is csak

¹ Schwarzenberg jelentése a császárhoz. F. A. 1812. 10—333.

² . . . Felsőged csapatai minden alkalommal kitünő vitézséggel harczoltak, állhatatosan viselik a folytonos menetek szülte nélkülözéseket, mivel még soha sem verettek meg, még részben sem. Szerencsétlen vállalatok után valószínűleg alaposan megváltozna azok hangulata . . . Schwarzenberg jelentése a császárhoz 1812 okt. 21. F. A. 1812. 10—333.

hozzávetőlegesen állapítható meg. Az 1812 július 11-én kelt, valamint az 1812 szeptember és október havára összeállított *Rekrutierungs-Standes-Rapport*-ok szerint 1812 május hó 31-től fogva a magyar csapatokhoz bevonult 1401 ember, ellenben áthelyeztetett, megszökött és elbocsájtott 654, megbetegedett, meghalt, elesett, eltűnt, elfogatott stb. 2568 katona (megszökött 159).¹

PILCH JENŐ.
százados.

¹ H. K. F. A. 1812. 7—3., 10—12. és 11—6. *Bogdanowitsch* i. m. II. k. 418. l azt mondja, hogy a szövetséges hadtestek vesztesége szept. 23-tól okt. 1-ig, vagyis nyolcz nap alatt, halottakban és sebesültekben 2000, elfogottakban pedig 500 ember volt.

Tábori tüzérségünk 1812-ben a poddubniei csatában.